

Kyrklig skrud och prydnad

De svenska kyrkoförsamlingarnas intresse för sina kyrkorum och deras prydnad är alltså ett av tidens glädjämnen. Att redogöra för nyan-skaffning av liturgiska textilier eller kyrkliga konstföremål under ett år skulle också bli ett alltför omfattande företag. Såväl genom dagspressen som de kyrkliga publikationerna får man en bild av vad som sker på området. I de olika stiftens ha också flera kyrkor restaurerats eller reoverats. Trots den livliga verksamhet, som under snart ett halvsekel utvecklats på detta område, sedan nyare och bättre metoder började tillämpas än tidigare, gör man alltså värdefulla konstarkeologiska upptäckter, och genom nya fynd under senare år har det kända beståndet av kalkmåleri från medeltiden och 1500-talet utökats. Såsom framhölls i föregående års översikt, tilldrager sig restaureringen av våra domkyrkor ett alldeles särskilt intresse. Vi uppleva härvidlag en epok, som icke haft sin motsvarighet sedan 80- och 90-talen, dock att vi emotse helt andra resultat än av det senare 1800-talets restaureringar. Vid domkyrkorna i Lund, Västerås och Växjö pågår arbeten, medan Uppsala domkyrkas restaurering alltså befinner sig på debattstadiet. Under det gångna året ha Riksantikvarieämbetet och Byggnadsstyrelsen stannat i olika beslut och framlagt var sitt förslag, varvid Riksantikvarien pläderar för en restaurering med ett visst hänsynstagande till byggnadens nuvarande exteriör, medan Byggnadsstyrelsen hävdar en princip, som kunde karakteriseras såsom mer arkitektonisk. Debatten om principerna och kyrkans framtida utseende kommer sannolikt att fortsätta som hittills, medan katedralen förblir i sitt förnedringstillstånd.

De mest angelägna problemen på den aktuella kyrkokonstens område gälla dock varken kyrkorummens återställande i värdigt skick eller deras utsmyckning och inredning utan själva kyrkoarkitekturen. Städernas och tätorternas

väldiga expansion har helt enkelt tvingat oss in i ett nytt kyrkobyggnadsskede. Under året har en så gott som helt ny församlingskyrka fullbordats i Stockholms innerstadsområde. Det är S:t Görans kyrka, som så radikalt ombyggs och utvidgats, att det är fråga om en helt ny byggnad. I och för sig är detta något högst märkligt, då det eljest är de nya, vidsträckta ytterområdena, som komma i fråga och där man bokstavligen ropar efter nya kyrkor. Nybyggnaden av S:t Görans kyrka hör dock på sitt sätt med i detta sammanhang. När den för omkring femtio år sedan uppfördes, utgjorde den, vad vi nu skulle kalla en småkyrka, i ett av Stockholms dåvarande ytterområden på Kungsholmen. Ehuru S:t Görans pastorat bildades redan 1925, har den växande storförsamlingen icke förrän 1958 fått en församlingskyrka, som kan anses svara mot skäligen krav. Samtidigt pågår arbetet med att uppföra församlingskyrkor i de nybildade Söderförsamlingarna. Vid de omfattande byggnadsföretag, som under året igångsatts i Söderort har hänsyn vid planeringen tagits icke endast till själva gudstjänstens krav utan även till församlingsarbetet i dess helhet. Vad man här kommer att skapa, blir hela kyrkoförsamlingscentra mitt i den moderna bostadsbebyggelsen. Även i Essinge församling pågår ett omfattande bygge, som blir färdigt att taga i bruk och inviga under förra delen av 1959. I Göteborg har Härlanda församling fått sin nya församlingskyrka fullbordad. Den invigdes på första söndagen i Advent. Historiskt sett har detta kyrkobygge sitt särskilda intresse. För fyrahundra-trettio år sedan revs Härlanda medeltidskyrka av samma skäl som S:ta Clara klosterkyrka och S:t Jakobs kapell på Norrmalm. Den ansågs av fortifikatoriska orsaker farlig för den av Gustav Vasa gynnade stadsanläggningen ett stycke längre ned vid Göta älv. När Härlanda nya kyrka, som uppförts intill medeltidskyrkans

ruin, nu står färdig, reser den sig mitt i en folkrik församling, som vuxit upp på markerna utanför 1500-talets stadsanläggning och utgör ett ytterområde till den nutida storstaden vid älvmynningen.

Det är dock påfallande, att huvudintresset i dagens debatt om kyrkobyggandet är knutet till småkyrkoproblemet. Från flera håll i riket inrapporteras, att nya småkyrkor eller stadsdelskyrkor ha uppförts. Man bör också lägga märke till att diskussionen i ämnet numera icke rör sig endast på det kyrkoarkitektoniska eller rent församlingsorganisatoriska planet. Småkyrkoproblemet har blivit ett teologiskt problem. Det lilla kyrkorummet med dess personliga gudstjänst- och församlingsgemenskap som kärncellen i ett uppsökande och alltmer vidgat församlingsarbete har blivit något av ett trosföremål för dem som omfatta småkyrkotanken. Två företeelser på småkyrkofronten under året böra uppmärksammas. Den ena är att Sällskapet för kyrklig själavård har erhållit en halvtidsanställd sekreterare med egen expeditiionslokal i Stockholm. Den andra är Nordiska småkyrkokonferensen i Göteborg, där småkyrkorörelsens problem blev belyst ur olika synpunkter av talare från de nordiska länderna och sedan behandlades i mindre arbetsgrupper. En utställning av modeller och fotografier från de nordiska länderna och Tyskland gav en bild — på gott och ont — av vad som utträttats och inom närmaste tiden kommer att utträttas på området. En lokal motsvarighet för Stockholmsområdet var den uppmärksammade utställningen *Kyrkan bygger*. Vid en konferens i Sigtuna har kyrkoarkitekturen återigen diskuterats, närmast med hänsyn till kyrkorummets ljusproblem. I programmet för småkyrkokonferensen i Göteborg ingick också studiebesök i Björkekärr och Kortedala, där deltagarna fingo en bild av småkyrkoarbetet i funktion och församlingsarbetets gestaltning

kring en stadsdelskyrka i en storstads nybyggda ytterområden. Den lilla kyrkan i Björkekärr gav ett minnesvärt intryck av modern småkyrkoarkitektur, då den är som bäst. Här har arkitekten på ett föredömligt sätt levt sig in i gudstjänstlivets väsen och brukat ett formspråk, som verkligen befrämjar andakten och därför är i ordets egentliga mening funktionellt.

Det är denna idé om en funktionalism i ordets ursprungliga mening, som måste hävdas av kyrkan, då det gäller nya kyrkorum. Alltmer börjar det stå klart, att den profana arkitekturens formspråk svårligen kan anpassas till den funktion, som måste ligga till grund för varje skapande på kyrkoarkitekturens område. I själva denna funktion inneslutes ett så uppenbart moment av tradition, att man icke kan bortse därifrån, om kyrkorummet i alla avseenden skall kunna motsvara de krav man har rätt att ställa på detta. Kyrkorummet får icke bli ett monument över arkitektens experimentlust, utan dess gestaltning bör vara sådan, att den ödmjukt ställer sig i tjänst hos en liturgisk idé och även tillgodoser, vad vi kunde kalla rummets andaktsfunktion. I detta hänseende gäller det, att vi äro självständiga gentemot vissa strömningar på Kontinenten och i Amerika, vilka icke lämpa sig för svenska kyrkobyggen och heller icke svara mot de krav, det karakteristiskt svensk-lutherska gudstjänstlivet ställer. Även om vi efter vissa tecken att döma våga se fram mot en kyrkoarkitektur av större måttfullhet i de arkitektoniska uttrycksformerna, än vad som några årtionden har varit modernt, stå vi här inför ett problem, som alltjämt kräver en grundlig genomarbetning och som förutsätter insiktsfullhet och säkert omdöme icke endast hos arkitekterna utan även hos de kyrkliga uppdragsgivarna.

Ragnar Stenberg